

Az általános szociális munkás képzés tantervi irányelvei*

A szociális munka olyan szakmai tevékenység, amely egyidőben segít javítani és helyreállítani egyének, családok, csoportok és közösségek élet- és működőképességét, valamint hozzájárul az ehhez szükséges komplex feltételek javításához.

E tevékenység az ember és a komplex módon értelmezett környezete között fennálló viszony módosítására, javítására irányul. A szociális munkás a szociális problémák megoldását valamennyi lehetséges erőforrás mozgósításával és felhasználásával végzi.

A szociális munkás képzés célja olyan ismeretek nyújtása, és olyan készségek, képességek (beállítódás, értékrend, szemlélet, személyiség) kifejlesztése, amelyek lehetővé teszik az alábbi feladatok megoldását:

— a társadalom (gazdaság, politika, kultúra stb.) valóságos működési szabályszerűségeinek felismerése és elemzése;

— a társadalmilag kedvezőtlen helyzeteket létrehozó okok feltárása és mindazon eszközöknek az áttekintése és mozgósítása, amelyek ezen okok kialakulását megelőzhetővé teszik;

— a különböző élethelyzetekben kialakuló szociális problémák felismerése és ezek össztársadalmi összefüggésben való szemlélete;

— az egyének, családok és közösségek problémamegoldó-képességének javítása, saját gazdasági, társadalmi, érzelmi, biológiai, családi és személyközi okokból fakadó szociális problémáik felismerésére és megoldására;

— az egyének és közösségeik összekapcsolása nehéz élethelyzetük javítását szolgáló társadalmi és állami intézményekkel, elvárásokkal és szolgálatokkal, jog- és érdekérvényesítő képességeik fejlesztésének segítése;

— az adott szociálpolitikai intézmény- és eszközrendszer fejlesztésének és megújításának kezdeményezése társadalmi, intézményi, szakmai és politikai szinten;

— a szociális munka kompetencia-határainak kijelölése, más szakemberekkel való együttműködés, más szakmák bevonása a szociális munkás illetékességi körén kívül eső problémák megoldásába.

A KÉPZÉS IDŐTARTAMA

A képzés időtartama 4 év.

* A soproni konferencia résztvevői által elfogadott hivatalos dokumentum szövegét minimális kihagyásokkal, tömörítésekkel, illetve stiláris kiigazításokkal közöljük. (A szerk.)

A LEGMAGASABB HETI ÓRASZÁM

28 óra (az elméleti képzés során, és bele nem számítva a nyelvi és testnevelési órákat. A 28 óra a képzés egész idejének átlagában számítandó).

40 óra (gyakorlati héten, amikor legalább heti 4 napon át terepmunka, labor, esetmegbeszélés, illetve szupervízió történik. Az ilyen gyakorlati hét az átlagszámításnál figyelmen kívül hagyandó).

A FÉLÉVENKÉNT LEGALACSONYABB ÉS LEGMAGASABB VIZSGASZÁM

Legalacsonyabb vizsgaszám:	2
Legmagasabb vizsgaszám:	6

A KÉPZÉS ALAPVETŐ TUDOMÁNYCSOPORTJAI

1. Szociális munka elmélete	400 óra
2. Társadalompolitika, szociálpolitika	250 óra
3. Társadalomismeret	200 óra
4. Jog	200 óra
5. Népegészségügy	120 óra
6. Pszichológia	200 óra

Az általános előírt társadalomtudományi-filozófiai tantárgyak anyaga a társadalomismeret tudománycsoportba épül be.

AZ ALAP- ÉS SZAKKÉPZÉS ARÁNYA

Az alapképzés elméleti óráinak legkisebb száma 1370 óra.

A szakképzés elméleti óráinak legkisebb száma 350 óra.

Az alapképzés gyakorlati óráinak legkisebb száma 1020 óra.

A szakképzés gyakorlati óráinak legkisebb száma 400 óra.

Az alapképzés a képzési idő 65—80%-át, a szakképzés 35—20%-át teszi ki.

AZ ELMÉLETI ÉS A GYAKORLATI KÉPZÉS ARÁNYA

A gyakorlati képzés a teljes képzési időnek legalább 35%-át teszi ki. Ebből 1000 órát a szociális munka terepgyakorlatára, 210 órát a pszichológia laborgyakorlataira, 60 órát egészségügyi jellegű gyakorlatokra kell fordítani.

AZ ÁLLAMVIZSGA

Típusa: A hallgatók tanulmányaik végén szóbeli államvizsgát tesznek.

Tantárgyai: A hallgató az államvizsga-bizottság előtt védi meg a terepmunkához kapcsolódó szakdolgozatát, továbbá vizsgát tesz a szo-

ciális munka elmélete és gyakorlata, valamint a társadalom- és szociálpolitika tárgyából.

Az államvizsga eredményét a szakdolgozat és a két szóbeli vizsga érdemjegyeinek átlagértéke adja.

Az államvizsgán a hallgatónak a *szociális munka elmélete és gyakorlata*, és a *társadalom- és szociálpolitika* (valamint a társadalomismereti, jogi, pszichológiai és egészségügyi) *tantárgycsoportokban* szerzett integrált tudásáról és készségeiről kell számot adnia.

Követelmények:

Szociális munka elmélete és gyakorlata

- a szakma ismereteinek forrásai;
- a szociális munka értékei és dilemmái;
- a szociális munka lényegi folyamatai, a problémamegoldó- és krízisintervenciós modellek;
- a szociális munka szempontjából legfontosabb célcsoportok és azok biológiai, pszichológiai, szociológiai, jogi jellemzői; a csoportképződési mechanizmusok; az egyenlőtlenségek dimenziói;
- a probléma-definiálás módszerei, a szociális munka tevékenységi formái;

— a közvetlen személyközi tevékenység (és pszichológiai vonatkozásai)

— az egyéni és családi esetkezelés (és pszichológiai vonatkozásai)

— a csoportmunka (és pszichológiai vonatkozásai)

— a közösségi munka és ennek társadalmi, kulturális vonatkozásai;

— a szupervízió a szociális munkában;

— a szociális munka egyes formáinak eltérő társadalmi jelentése;

— a szociális munka és a szociális közigazgatás kapcsolatai;

— a különböző munkaformákon belül a családdal, egyénnel, csoporttal és közösségekkel kapcsolatos akciók tervezése (az erőforrások felkutatásának és felhasználásának eszközei); az akciók végrehajtásának egészségügyi, jogi, társadalompolitikai, szociálpolitikai, pszichológiai módszerei és lépései, az akciók értékelésének módszerei;

— a szociális munkás kompetencia területei, kompetenciájának határai, a szociális munka végzéséhez szükséges készségek és képességek.

Társadalom- és szociálpolitika

— A társadalom- és szociálpolitika elméleti alapjai, fogalmi rendszere;

— a szociálpolitika története;

— a mai magyar szociálpolitikai intézmények és azok működése;

— a társadalompolitika értékei és a szociálpolitika alapelvei;

— szegénység és depriváció;

— a szociálpolitika szempontjából különleges helyzetben lévő társadalmi csoportok, sajátos szükségletek, ezek kielégítésének főbb eszközei, problémák, ellátatlanságok.

A SZAKKÉPESÍTÉS MEGJELÖLÉSE

A hallgató a sikeres államvizsga után oklevelet kap. Az oklevélben a szakképesítés megjelölése: „ÁLTALÁNOS SZOCIÁLIS MUNKÁS”. Az oklevélben az előszakosodást betétlappal lehet jelezni. Az oklevél

minősítését az államvizsga eredményének, a szigorlatok és a gyakorlatok összesített érdemjegyeinek átlaga adja.

* * *

MELLÉKLET AZ ÁLTALÁNOS SZOCIÁLIS MUNKÁS KÉPZÉS TANTERVI IRÁNYELVEIHEZ

A művelődési miniszter 20/1986. (VIII. 31.) MM rendeletének 29. §. (4) bekezdése előírja, hogy „Az állami vizsgáztató bizottságot úgy kell összeállítani, hogy tagjai között lehetőleg külső szakember is legyen.”

E rendeletnek megfelelően a szociális munkás képzés színvonalának és követelményrendszerének egységesítése érdekében a felsőoktatási intézmények a szociális munkásokat vizsgáztató állami vizsgáztató bizottság tagjai közé hívjanak meg olyan vezető oktatót, aki más felsőoktatási intézményben részt vesz a szociális munkások képzésében.

(A szociális szakképzési bizottság évente értékelni kívánja az államvizsga tapasztalatait és az egységes színvonal érdekében észrevételeiről tájékoztatni kívánja a képzésben részt vevő felsőoktatási intézményeket.)

* * *

A szociális munka elmélete és gyakorlata minimum-követelményei

A szociális munkás szakma egyetemi-főiskolai szintű képzéssel megalapozott gyakorlati tevékenység, amelynek során az általános szociális munkás képes egyrészt bonyolult egyéni, családi, csoport-, és közösségi problémák enyhítésében és megoldásában közreműködni, másrészt hozzájárul azon mikro- és makrostruktúrák megfelelő megváltoztatásához, melyek a problémát okozták, illetve fenntartják.

Elméleti alapját különböző tudományterületek alkalmazott integrált ismeretei adják, amelyeket kiegészít a szociális munka saját gyakorlatának rendszerezett, célirányos leírása.

I. Ismeretek

— A pályakép; a szociális munka ismereteinek forrásai.

— A szociális problémák és a megoldásukra való törekvések vizsgálata a történelemben a szociálpolitikai korszakok figyelembevételével; hazai történetük.

— Nemzetközi történeti ismeretek.

— A szociális munka értékei, dilemmái.

— A szociális munka lényegi folyamatainak ismerete; a problémamegoldó modell; a krízisintervenciós modell.

— A szociális munka célcsoportjai.

— A szociális intézményrendszer feladatainak, működésének ismerete a helyi társadalmi viszonyokra építve.

A leendő szociális munkásnak ismernie kell a probléma-definiálás módszereit, a szociális munka tevékenységi formáit, úgymint:

- Közvetlen személyközi tevékenység;
- Egyéni, családi esetkezelés;
- Csoportmunka, közösségi munka, szociotechnikák, kutatás, adminisztráció és szupervízió;
- Az egyes munkaformák eltérő társadalmi jelentései.

Az egyes munkaformákban belül részletesen ismernie kell az egyéni, csoporttal, közösséggel kapcsolatos akciók tervezését (az erőforrások felkutatásának és felhasználásának eszközeit) is.

- Részletesen ismernie kell az akciók végrehajtásának eszközeit és lépéseit,
- az akciók értékelésének módszereit.

II. Készségek

A szociális munkásnak képessé kell válnia arra, hogy a más tárgyakban tanult ismereteket az egyes munkaformákban hasznosítani tudja. Egyéni tanulási keretben a specializációhoz szükséges alapismereteket kell megszereznie. A tárgy tanulása során ki kell alakítania olyan készséget, amellyel alkalmassá válik a saját tapasztalatainak és általában a szociális munka folyamatának intellektuális elemzésére, interperszonális készségeinek gyakorlására, az erőforrások felkutatására és felhasználására.

A készségek színtere a gyakorlat. A gyakorlat az oktató és gyakorló intézmények együttes felelősségével valósul meg. A gyakorlaton belül lehetőséget kell teremteni arra, hogy a hallgató ismereteit, jártasságait, képességeit kifejthesse.

— A gyakorlatnak része az intézmények és a kliensek résztvevő megfigyelése.

— A szociális csoport munkájában való részvételen túl a csoportvezetési jogosultsághoz további specializáció szükséges.

— Tutori rendszerben tereptanár vezetése mellett készséggé kell válnia az esetmunka különböző válfajainak.

— Részt kell venni közösségi munkában és akciókutatásban.

— Jártasságot kell szerezni a szociális adminisztrációban.

— Szociális munkaformákhoz tartozó tevékenységek esetén folyamatos szociális munkás szupervízióban kell részt venni.

A fentiekből kiválasztott bármelyik specializáció külön óraszámot igényel.

III. Értékek

El kell sajátítani a szakma etikai kódexbe foglalt értékeinek megértését és gyakorlatban való alkalmazását.

IV. Személyiségbeli követelmények

A tantárgycsoportnak hozzá kell járulnia a szociális munkához szükséges alapvető személyiségjegyek fejlesztéséhez.

Ezek:

- frusztrációtűrő képesség,
  - tolerancia,
  - empátia,
  - odafigyelés képessége,
  - szociális érzékenység és elkötelezettség,
  - döntési képesség,
  - előítéletmentesség,
  - gyors cselekvőképesség (integrálva a gondolkodást és az érzelmekeket a cselekvésbe),
  - tudatos kommunikációs-együtműködő képesség,
  - megfelelő pontosság és rendezettség,
  - a lényeges és lényegtelen dolgok rangsorolásának képessége,
  - megteendő lépések sorrendjének meghatározására való képesség.
- A tantárgycsoportnak ezen túl hozzá kell járulnia az önismeret, önértékelés, önbizalom, önvédelem képességének kialakításához.

* * *

A társadalom- és szociálpolitikai ismeretkör minimum-követelményei

1. A társadalom- és szociálpolitikai ismeretkör célja a szociális munkás képzésen belül:

- A magyar szociálpolitikai rendszer megismertetése;
- A szociálpolitikai szempontból lényeges társadalmi jelenségek okainak, a változtatás lehetőségeinek és korlátainak ismerete;
- A kliensek, kliens-csoportok érdekérvényesítéséhez érvrendszer kialakítása;
- Társadalompolitikai értékek elsajátíttatása.

2. A társadalom- és szociálpolitikai ismeretkör elsajátíttatásához számos tantárgy járulhat hozzá. A társadalompolitika vagy szociálpolitika elnevezésű tárgyakon kívül szerepe lehet — többek között — a társadalomismeretnek, szociológiai tárgyaknak, politológiának, jogi tárgyaknak.

I. A társadalom- és szociálpolitika elméleti alapjai, fogalmi rendszere

- Társadalmi újratermelés főbb folyamatai.
- Társadalmi integrációk, társadalmi összetartó erők.
- A társadalom viszonyrendszerei, a viszonyok típusai.
- A társadalmi egyenlőtlenségek főbb típusai („természeti” — nem, kor, etnikum, fizikai állapot stb. — egyenlőtlenségek; „társadalmi” — hatalom, tulajdon, tudás, jövedelem, presztízs stb. — egyenlőtlenségek).
- Társadalompolitika, szociálpolitika, jóléti politika.
- A társadalmi folyamatok befolyásolása, a tudatos befolyásolás lehetőségei, korlátai.
- Az állampolgárok és szerveződések szerepe.
- Az állam lehetséges szerepe.
- A szükségletek típusai, a szükségletek hierarchiája.
- Szükségletkielégítési módok (reciprocitás, redistribúció, piac, vegyes módok).

- A társadalmi tagság fogalma, feltételei (polgári, politikai, szociális, kulturális, gazdasági jogok).
- Munka és társadalmi tagság.
- Jövedelemelosztás, újraelosztás (horizontális és vertikális elosztás).
- A gazdaság helye a társadalomban; piac és szociálpolitika viszonya.
- Társadalompolitikai stratégiák (neoliberális, totalitárius, szociáldemokrata, jóléti állam, jóléti társadalom, „láthatatlan jóléti állam”, a magyar pártok társadalom- és szociálpolitikája).

II. A szociálpolitika története

- A szociálpolitika kialakulása.
- A szociálpolitika fejlődésének szakaszai.
- A magyar szociálpolitika története a kiegyezéstől napjainkig.

III. Mai magyar szociálpolitikai intézmények, mechanizmusok, ezek működése

- Szociálpolitikai munkamegosztás (állam, helyi öngazgatás, állam-polgári szerveződések, egyházak, család stb.).
- Pénzbeni, természetbeni ellátások, személyes szolgálatok.
- Jövedelem-transzferek (társadalombiztosítás, segélyek, demogrant adományok, alapítványok).
- Jóléti ellátások finanszírozása (finanszírozási pluralizmus).
- Adórendszerek (adók, járulékok, adókiadás).
- Egészségügyi rendszerek.
- Oktatási rendszerek, művelődés.
- Lakásügy, hajléktalanság.
- Foglalkoztatás, munkanélküliség.
- Bérpolitikák, béralkuk, infláció.
- Személyes szolgálatok (ezek ágazatai, szervezetei).

IV. A társadalompolitika értékei és a szociálpolitika alapelvei

- Értékek: a társadalom általános értékei (szabadság, egyenlőség, szolidaritás, tolerancia, igazságosság).
- Hozzájutási elvek (univerzalitás, munkához kapcsolás, szelektivitás, diszkréció, normativitás).
- Beavatkozás és be nem avatkozás (normatív és interpretatív szükségletek).
- Egyéni és társadalmi felelősség.
- Abszolút és relatív biztonság.
- A hozzájutás jogi alapjai (a lét joga, állampolgári jog, vásárolt jog, szegényjog, érdemesség és rászorultság).
- Prevenció, korrekció.
- Integráció, szegregáció, védett közösség.
- Pozitív diszkrimináció, címkézés.
- Decentralizálás, demokratizálás, kontrollok.

- Otthoni, helyi közösségi és intézményi ellátás.
- Gazdasági és társadalmi hatékonyság.

V. Szegénység, depriváció

- A szegénység és depriváció értelmezései, dimenziói.
- A szegénység okai, típusai, deprivációs ciklus, szubkultúra.
- Nemzetközi és hazai tények.
- A szegénypolitika eszközei (segély típusai, negatív jövedelemadó).
- Jövedelmi minimumok (létminimum, szegénységi küszöb, társadalmi minimum, társadalmi osztalék, garantált minimum) — ezek lehetséges szerepe a szociálpolitikában.
- Létfeltételek minimumai (táplálkozás, tudás, levegő, víz ...).
- Szegénységi csapda.
- Altruizmus, karitás, jogszerűség.

VI. A szociálpolitika szempontjából különleges helyzetben lévő társadalmi csoportok, sajátos szükségleteik, ezek kielégítésének főbb eszközei, problémák, ellátatlanságok — különös tekintettel a jelenre

- Szülők (anyák, apák)
- Nők
- Gyermekek
- Ifjúság
- Mozgáskorlátozottak, érzékszervi károsultak
- Értelmi fogyatékosok
- Hajléktalanok
- Cigányok, etnikai kisebbségek
- Idősek
- Munkanélküliek, tartós munkanélküliek
- Szenvedélybetegek
- Bűnözők
- Települési hátrányban lévők
- Mentális problémával küzdők
- Krónikus betegek
- Rokkantnyugdíjasok
- Homoszexuálisok

* * *

Társadalomismeret — szociológia minimum-követelményei

A társadalomismereti tárgyaknak egyidejűleg kell eleget tenniük saját szakmai logikájuknak és annak a megrendelői igénynek, amely a leendő szociális munkás részéről fogalmazódik meg.

A tantárgycsoportnak az emberek (közösségek, szubkultúrák), intézmények társadalmasodási formáinak általánosabb társadalmi, gazdasági beágyazottságára vonatkozó alapvető ismereteket kell közvetítenie. Tekintettel arra, hogy a szociális munkásnak tevékenysége során egyszerre kell makro-, illetve mikro-szempon-tú megközelítést alkal-

maznia, a tantárgycsoport oktatásának fő célja, hogy a hallgatókat olyan képességekkel ruházza fel, melyekkel a két megközelítési módot együttesen tudják alkalmazni.

A képzési cél megvalósításához ötféle tudástípust kell elsajátítani.

I. Tudományelméleti követelmények

- a szociológia fogalma, története, fejlődése általában és Magyarországon;
- a társadalmasodás alapkategóriái (társadalmi cselekvés, társadalomintegráció, konfliktusrendszer):
- magyarázat, megértés, megfigyelés, beavatkozás, érték, a tudomány fogalma.

II. Közgazdaságtani ismeretek

- alapvető gazdasági kategóriák;
- gazdaságsszabályozási technikák;
- vállalkozás, munkavállalási feltételek és formák a társadalomban;
- költségvetési alapismeretek, pénzügyi technikák (üzemek, intézmények, önkormányzatok, társadalmi szervezetek);
- háztartás-gazdaságtan.

III. Társadalomstruktúra és -dinamika

- tagozódáselemeltek, típusok és kapcsolatok (osztály, rend réteg, státuszcsoport);
- az egyenlőtlenségek vizsgálatának dimenziói;
- a mobilitás fogalma, típusai, társadalmi átrétegződési folyamatok.

IV. A magyar társadalom története

A modernizálódó magyar társadalom tendenciái a XIX—XX. században. (Szervesség, szervetlenség, diszkontinuitás, torzulások a kultúrában, előítéletek).

A modernizációs tendenciák erőszakos megváltoztatása, valamint „spontán” következményei a társadalomban (B-listázás, iparosítás, településfejlesztés, téveszesítés, újrapolgárosodás, a pártállam felbomlása).

V. A társadalmi megismerés technikái

- társadalomstatisztika,
- demográfia,
- szövegelemzés (tartalomelemzés),
- családtörténeti interjútechnika,
- a társadalomról szerzett információk kezelési technikái.

* * *

Az állam- és jogtudományok minimum-követelményei

A főiskolai és egyetemi szintű szociális munkás képzéshez a jogi ismeretek szerepét a szociális munka szükségletei határozzák meg. E szükségletekre az ún. jogi ismeretek a maguk eszköztárával felelnek.

Az állam- és jogtudományi ismeretek a szociális állampolgári és szociális munka következő szükségleteit hivatottak kielégíteni:

1. Az emberi alapértékek tiszteletének megalapozása az emberi jogok megismertetésével.
2. A jogi és intézményi eszköztár bemutatása és kompetenciahatárainak tudatosítása.
3. A problémacentrikus gondolkodás kialakítása.
4. Jártasság megszerzése a különböző szervezetek döntéshozó folyamataiban, formális és informális működésében.
5. A szociális munkás „szakértő ügyfélle” képzése, aki képes segítséget nyújtani az ügyfélnek jogi ügyeiben, és partneri kapcsolatot tud kialakítani az igazgatási és egyéb szervezetekkel.
6. Az adminisztráció és a hivatalokkal való kapcsolattartás technikáinak elsajátíttatása.
7. A közösségi érdekképviselő és érdekvédelem jogi technikáinak elsajátíttatása.
8. Együttműködési készség kialakítása jogi és igazgatási szakemberekkel.

E célok érdekében a következő ismeretek elsajátítása szükséges:

- Az állammal szembeni társadalmi és politikai elvárások az államfelfogások függvényében;
- Alkotmányozás, alkotmány;
- Emberi, állampolgári és szociális jogok;
- Államszervezeti alapismeretek;
- Önkormányzatok;
- Társadalmi szabályozás, jogi szabályozás;
- Jogalkotás, jogforrás, jogérvényesülés, jogviszonyok;
- Jogorvoslatok;
- Szociális igazgatás;
- Jövedelemszámítások, az adózás szociális kérdései;
- Szociális intézményrendszer;
- Szociális szolgálatok és szolgáltatások;
- Pénzbeni ellátások rendszere;
- A lakhatás jogi kérdései;
- Társadalombiztosítási rendszerszervező elvek;
- Társadalombiztosítási ellátások;
- Társadalombiztosítási finanszírozási rendszer;
- Munkavégzésre irányuló szabályozási rendszerek;
- Az aktív munkaerőpiaci politika jogi eszközei;
- Házasság, házastársi konfliktusok joga;
- Családi kapcsolatok, rokonság;
- A gyermekvédelem jogi kérdései, gyámság;
- A gondnokság;
- Az alkoholizmus, a kábítószerfüggőség, az elmebetegség intézményes kezelése, a személyiségi jogok védelme;

- A bűnözés, a büntetőjogi felelősség alapelvei, a büntetőpolitika eszközrendszere, infrastruktúrája;
- Személyiségvédelem a büntetőeljárásban.

* * *

Népegészségügyi ismeretek minimum-követelményei

I. A népegészségügyi ismeretek jellegének, céljának értelmezése

— A szociális munkás leendő működési területének gondjai (szegénység, depriváció, társadalmi beilleszkedési zavarok, bűnözés, veszélyeztetettség stb.) az egészségi állapottal, betegséggel, a fizikai-lelki teljesítőképesség megváltozásával, másságával igen gyakran kölcsönösen összefüggnek. Az egészségi okok miatt nehezített élethelyzetekben a segítségnyújtáshoz ismernie kell a hallgatónak a jelenségek, a folyamatok okait.

— Az elsődleges megelőzés meghatározása az életminőséget és az életkilátásokat. Az egészségesebb életmód kialakításában, az egészségre káros szokások megváltoztatásában a szociális munkásnak jelentős lehet a szerepe.

— Ismernie kell az egészségügy működését, lehetőségeit, feladatait. A szociális munkás az egészségügyi szervezet diszfunkcióinak megszüntetéséhez, csökkentéséhez is hozzájárulhat (pl. jelzés, érdekérvényesítés, öntevékenység támogatása stb.).

A népegészségügyi ismeretek alapul szolgálnak a pszichiátria, a gyermek- és ifjúságvédelem, a szociális gerontológia, a mentálhigiéne, a rehabilitáció, a területi és intézményi szociális munka gyakorlatának ismeretéhez.

II. Az ember alapvető szükségletei és kielégítésük

A hallgató ismerje meg az alábbi szükségleteket, és szerezzen jártasságot azok kielégítéséről:

- az ember és környezete kölcsönhatásai, a természeti és társadalmi tényezők hatása az emberre;
- az egészségre ártalmas környezeti tényezők és a környezetvédelem legfontosabb teendői;
- életkoruk vagy élethelyzetük miatt segítségre szorulóakra (gyermek, ifjak, öregek stb.) vonatkozó alapvető egészségi ismeretek;
- a különböző korosztályok vitális szükségletei, és az egészségi állapot összefüggései;
- a munka- és munkakörnyezet-egészségtan szociális vonatkozásai;
- az életminőséget befolyásoló legfontosabb környezeti és személyi higiénias szabályok;
- a járványok népegészségügyi jelentősége.

III. A lakosság egészségi állapota és az egészségügy szervezete

A hallgató ismerje meg:

- az egészség-betegség elméleti kérdéseit,

- a lakosság egészségi állapotát, az arra ható társadalmi tényezőket,
- a különböző típusos élethelyzetekre jellemző megbetegedéseket,
- a szükségleteknek megfelelő egészségügyi ellátás szervezeti és működési feltételeit,
- a többdimenziós orvoslás alapelveit,
- azokat a társadalmi méretekben szükséges tennivalókat, amelyekkel megelőzhető a lakosság egészségi állapotának romlása,
- az iránymutató nemzetközi egészségpolitikai törekvéseket,
- a társadalmi méretekben nagy számban előforduló betegségek, a halálozásban vezető szerepet játszó megbetegedések okait, lefolyását, epidemiológiai összefüggéseit, a megelőzés, gyógykezelés, rehabilitáció feladatait (pl. szív és keringési rendszer betegségei, daganatos betegségek, balesetek stb.).

* * *

A pszichológiai ismeretek minimum-követelményei

I. A képzés jellegének, céljának értelmezése

A szociális munkás tevékenysége sajátos helyet foglal el a különböző reszocializációs (segítő) céllal funkcionáló illetve szerveződő intézmények, azok professzionális szakemberei (orvos, jogász, pszichológus, államigazgatási szakember stb.) és az azokkal kapcsolatba kerülő „nehezített élethelyzetű” egyének, családok, társadalmi kiscsoportok között. Munkája egyaránt kapcsolódik a különböző reszocializációs intézményekhez, valamint az egyének, családok közvetlen életvezetéséhez, társadalmi kiscsoportok működéséhez. Feladata a *hatékony információközvetítés*, „mint híd” az *egyén* (család, csoport) és a *társadalmi* intézmény, és ezek dinamikus kapcsolatában a *formális* és *informális* jelenségszint között.

Munkája következményeként javul az egyén (család, csoport) személyes egyensúlya, viselkedésének társadalmi ökonómiaja, hatékonysága, valamint visszahat a társadalmi-strukturális okok felszámolásának folyamatára.

II. A pszichológia oktatásának általános feladatai a szociális munkás képzés rendszerében

- A pszichológia helyének, szerepének megismerése szaktudományos és gyakorlati vonatkozásaiban, vetületei a szociális munka gyakorlatában.
- Az emberi pszichikum (személyiség) fejlődésének (szocializációjának) főbb törvényszerűségei, jelentősebb fejlődési fordulópontok.
- Alapvető ismeretek a személyiség dinamikus és struktúrális meghatározóiról.
- Az ember, mint társadalmi lény a kétszemélyes helyzetektől a társadalmi csoportok működéséig. Szociálpszichológiai és kommunikáció-elméleti alapok.
- A deviáns személyiségalakulás, devianciák, pszichopatológiai alapismeretek.

— A segítő kapcsolatok, beavatkozás alapjelenségei, feltételei, típusai.

— Gyakorlati készségek kialakítása, önismeret, beavatkozási stratégiák.

III. A fentiekben jelzett feladatok megvalósítása érdekében a következő ismeretek elsajátítása szükséges

— Bevezetés a pszichológiába

A pszichológia mint tudomány helye a viselkedés-tudományok rendszerében, tárgyának sajátos jellege, meghatározottsága. Tudományos és hétköznapi emberismeret. A pszichológia, mint gyakorlat; főbb alkalmazási területei, kompetenciái.

— A személyiségfejlődés

A biológiai meghatározottságtól a társadalmi meghatározottságig való átmenet. A fejlődést meghatározó faktorok. Születés, anya-gyermek kapcsolat. Testkép, testvázlat, én-kép alakulása. A másik személyre vonatkozó, saját fejlődést meghatározó releváns jelenségek kialakulása, fejlődés (szociális biztonság, szociális megismerés, ennek összefüggése a társas viselkedéssel). Én-kép, én-tudat, az én-fejlődés kritikus szakaszai (életkori jellemzők, az életkorok pszichológiájának áttekintése, geronto-pszichológia). Az én-alakulás összefüggései a családi dinamika alapján. Személyiségfejlődési koncepciók pl. dinamikus és humanisztikus irányzatok, a pszichodinamika alapfogalmai. Az empátia kialakulása, fejlődése. A kreativitás személyiséglélektani háttere.

— Szociálpszichológia

A társadalmi és individuális jelenségek közös pontjai, kölcsönös meghatározottsága. Egyén és társadalom. Személyek észlelése, kategorizáció, implikált személyiségelmélet. Szociális személyiség, igény-szint, önértékelés. Társas kapcsolatok, csoportdinamikai alapok, vonzalom, szociometria. Szerep, norma, státus. Konformizmus, előítélet, befolyásolás. Kommunikáció-elméleti alapismeretek. Szervezet- és vezetés-lélektani alapismeretek. Konfliktusok szociálpszichológiai jellemzői. Társadalmi (csoport) identitás. Intézményi kapcsolatok.

— Deviáns viselkedés, pszichopatológiai jelenségek

A deviáns fejlődés biológiai, környezeti, társadalmi vonatkozásai. Oki tényezők csoportosítása, a deviáns fejlődés néhány dinamikus modelljének ismertetése. Pszichopatológiai alapismeretek. Gyermekkorai devianciák („fogycatóságok”, gyermekkorai neurózisok, teljesítményzavarok, antiszociális fejlődés). Serdülő-ifjúkori krízisállapotok. Felnőttkori neurózisok, marginális személyiség, pszichoszomatikus megbetegedések. Személyiségzavarok, mentális szubnormalitás. Öregkori demenciák, személyiségtorzulások. Szenvedélybetegségek. Kriminálpszichológiai alapismeretek.

— Segítő kapcsolatok pszichológiája

A humán szolgáltatások jellege a pszichológiában. Megelőzés, mentálhigiénés alapismeretek. Kapcsolatfelvétel, kétszemélyes és csoport-helyzetek jellemzői. Szerződés-kötés, beavatkozási stratégiák, keretek, határok. Pszichoterápiás módszerek rendszerezése, főbb alkalmazási lehetőségek megismertetése. Krízis-intervenció. Csoportdinamikai alapok megismerése. Családterápiák alapvonalai. Tranzakcionális analízis alapjelenségei (emberi játszmák).

A szupervízió lehetőségei, feltételei.

— Szociális készségek és önismeret

A szociális munkás tevékenységéhez szükséges a megfelelő szintű önismeret, tolerancia-decentrálás, empátiakészség, tudatos kommunikáció („tanult személyesség”), kongruencia, kooperativitás, konfliktuskezelés, coping-stratégiák, transzformáció képesség, kultúraközi érzékenység, problémaérzékenység, felelősség, etikus magatartás, énvédelem. Ennek érdekében a hallgatók nyolc féléven keresztül hetenként 2 órában vegyenek részt önismereti gyakorlatokon (ennek célja, hogy „jelenség-specifikusan”, az elméleti órákon és terepgyakorlatokon megismert lélektani törvényszerűségeket, jelenségeket demonstrálja, illetve segítse azok pszichológiai feldolgozását). Ennek eredményeként a leendő szociális munkások megfelelő szinten képessé válnak kétszemélyes és csoport-helyzetek kezelésére, szervezeti készségeket sajátítanak el (interjú, exploráció, konzultáció, csoportvezetés, családi problémák kezelésének technikái). A készségfejlesztés csoportkeretekben történik, ami megkívánja a csoportmunka szabályainak betartását.

A képzés egész folyamatában biztosítani kell a hallgatók személyes szintű felkészítésének és mentálhigiénés védelmének szervezett kereteit. Ezt szolgálja a tutorális rendszerben megvalósuló folyamatos konzultáció, illetve szupervízió, amely átvezet a posztgraduális képzéshez is.

A készségfejlesztés és önismereti képzés szakmai feltételei a következők:

— A csoportvezetők szakmai képzettségének biztosítása a jóváhagyott szakmai normák szerint (az anyagi feltételek megteremtésével együtt).

— Biztosítani kell a csoportvezető és a pszichológus oktató szerepének különválását.

— A csoportvezetők részére biztosítani kell a tényleges csoportidőn kívül a feldolgozáshoz szükséges időkeretet.

— A csoportok szervezésénél biztosítani kell a hallgatók számára a két, vagy több csoport közötti választási lehetőséget. Fontos, hogy a tanulmányi csoportokkal ne fedjék át egymást.